

toon Maurits Mok G aurits Mok Grondtoe ok Grondtoon Mau

De Bezige Bij

n Maurits Mok Gron
rits Mok Grondtoon
Grondtoon Maurits

Grondtoon

BB Poëzie

Maurits Mok

Met Job geleefd, 1972
Avond aan avond, 1973

De Bezige Bij

Maurits Mok Grondtoon

1975 De Bezige Bij Amsterdam

No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Copyright © 1975 Maurits Mok Delft

Omslag en typografie Frits Stoepman gvn

Druk Mouton & Co Den Haag

ISBN 90 234 4470 1

Grondtoon

5

Het is vroeg geweest en laat geworden,
lente, zomer en de nasleep van de jaren
die ik geleefd heb, het zingen en vloeken
van een wereld die zichzelf omhelst,
slijk uit goud perst, goud uit slijk,
geen zee genoeg heeft om zich schoon te wassen
en elke morgen met de oogopslag
der argeloosheid uit haar nacht verrijst.

Nu, met de herfstzon in mijn rug,
een uitdovende einder voor mijn ogen,
verinnerlijkt zich alle woede tot
de grondtoon van het universum,
vaart mij uit stenen en sterren dezelfde
wanhopige extase aan, verankering
die zich niet uit haar gronden los kan rukken.

Ik leg mijn handen in elkaar, ik voel
mijn hart, de trillende secondewijzer
van een stilstaande dag.

Morgen en middag voorbij

Morgen en middag voorbij,
mensen gezien en verloren,
namen die zonder gezicht
in het geheugen hangen.

Eertijds gewisselde woorden,
seinen van hart naar hart,
schrompelden tot gemijmer,
tastende monoloog.

Steden en landen verkend,
haarden van stuivend vuur,
verkilden tot schaduwwegen
onder de groeiende nacht.

Voetstappen eenmaal bergop
tegen de wereld gezet
lieten geen echo na
achter de dalende weg,

binnen het oor dat zich amper
openhoudt voor geluid
sedert het hoorbaarheid
louder als stilte verstaat.

Twintig

7

Lang geleden, toen de nachten
bossen waren, ging ik slapen
met oren vol wijkend geruis.
Een wereld zonk weg in haar wortels,
werd ondergrondse stilte die mij droeg,
een weergekeerde in de moederschoot.

's Morgens waren de vensters bevoeid
met onbekend licht. Ik wond mij moeilijk
los uit mijn afwezigheid, stiet telkens
met mijn ogen aan de hard geworden dag.

Tussen afweer en overgave
verdeed ik mijn leven, liet gedichten
opkomen en verwaaien, gleed ten slotte
weer de onderwereld in de armen
waaruit ik nauwelijks ontkomen was.

Negatief

Reiziger aan de oever van het niet,
zie ik de dagen een voor een vergaan,
gedoofde zee die binnen mijn gehoor
haar sprakeloosheid voortzet. Ik besta
al haast niet meer als ik de sterrebaan
van mijn gedachten volg tot waar hun licht
in schaduwen uiteenwaait, negatief
van wat mij levenslang voor ogen stond.

In Memoriam H. M. van Randwijk

9

Met iedere mens van mijn jonge jaren
die uit het licht valt, sterf ik mee.
Mijn voorhoofd wordt door koude aangevaren
en in mijn ogen verzamelt zich sneeuw.

Blindelings tast ik naar de verloren
warmte en voel overal graniet.
Een stem die ik had willen horen,
waait ergens hoog over mij heen.

Voetsporen breken af. Een onbegaanbare
nawereld opent haar woestenij.
Sterren beginnen in mij te staren,
brandpunten van verlatenheid.

Geen schepsel sterft zo volstrekt als een mens.
Leven en dood gaan met hem te gronde.
Van alle windstreken afgewend,
hangt zijn herinnering in de ronde
ledigheid van het niet.

Waar ik mij keer,
adem ik duisternis, onbewogen
raadsels. Er bestaan geen woorden meer
om deze stilte te herhalen.

Van Schagen

Van Schagen wordt tachtig.
Hij hoeft niet dood te gaan.
Hij woont al in de hemel.

Ik heb hem er bezocht.
Voorbij het borstbeeld van de wonderdokter Mezger
kijkt hij een onverbeterlijk heelal in.
En als hij zich bukt,
maakt hij verzen of prenten
om te zeggen wat hij ziet.

Snuift hij, dan loopt
zijn hoofd vol zeelucht en met zijn hand
beweeft de westenwind gewillig mee.

Zo leeft Van Schagen nu al tachtig jaar
midden in de hemel.
Hij hoeft niet dood te gaan.

Onhoorbaar leger

Doden verweg, onhoorbaar leger,
op aftocht aan de grenzen van de tijd.
De ruimte sluit zich waar zij verder gaan
achter de einder, de gebogen
arm van het niets.

11

Ik, dagelijks geraakt
door hun verdwijnende schaduw,
prevel namen die niet meer
te redden zijn dan in een hart
dat met hen sterven wil.

Al die mensen

Al die mensen. Ik denk vaak
aan wat zij waren en hoe zij nog
bestonden toen zij in hun laatste
angst werden vastgesnoerd,
elkaar met halfverblinde ogen
aanklampten, een gebaar
om elkaars leven legden en dan
door een grondzee van de dood
uit de tijd werden geworpen.

Alleen hun haren leefden nog, ze waren
glansbanen, stromende rivieren
in de nadag die hen niet meer kende
dan als puin dat snel tot as verviel.

Oradour-sur-Clane

13

Er is een zon ontstoken boven
de straten waar na jaren nog
de vlammen huilen in de as.

Licht werd verraad aan wat zich hier
gekronkeld heeft en met een hand
die afstierf naar verlossing groef.

De voet die puin doet knarsen, pleegt
het moorden mee, vermorzelt angst
die zich nog roerde in de grond.

Er is een zon die gaten vult
met ledig licht. Er is een dag
die zich verspilt aan Oradour.

Treblinka

Treblinka, martelput in Polen.
Achthonderdduizend mensen met de grond
gelijkgemaakt. Een wolk van angst
dreef in de hemel weg. Er bleef alleen
een vleugellam geritsel, monoloog
van de vergetelheid die knaagt
aan het versteende bloed.

Rode maan

Een maan, een bloedvlek,
een druppel pijn.

15

Ik denk aan mensen, onherhaalbare gezichten
wier doodskreet zonder echo bleef,
windspoor tegen een donkerende lucht.

Heel hun vernielde warmte
lijkt saamgelopen in die wond
aan het voorhoofd van de nacht.

Er stijgt koelte uit de grond.
Kloven en stilten tot diep
onder mijn voeten. Ik weet
dat elke schrede over doden gaat.

Verlaten ruimte

Er zijn veel kinderen voorbijgegaan,
blinkende rijen die donker werden,
sterren met een stem die in woestijnen
rondgeroepen heeft, telkens door steen
teruggestoten werd en eindelijk
verbrijzeld tot onhoorbaarheid.

Nergens legde in de nacht daarna
een oor zich ooit te luisteren en ving
het zwijgen op, herhaalde in zichzelf
wat daar verloren was; geen hand bewoog
de lucht opdat er eenmaal nog een vleug
ontstaan zou, een geringe ademtocht
in de verlaten ruimte van de ramp.

Dood water

17

Mijn vader die opstaat.
Schaduw beweegt met hem mee.
Het lamplicht blijft achter.
De kamerdeur snijdt zijn verdwijnen af.

Ik voel de winternacht rondom
zijn lichaam sluiten. Daarna loopt
hij tegen stilstaand water in.

Ik volg hem nog als hij al lang
in het onzichtbare is opgelost
en moeder eindelijk de koudgeworden
schalen op het dienblad zet.

Ik vouw het tafellaken, een bevlekte vlag,
en leg het weg. Nooit meer zal deze
avond er zijn. Nooit meer zal ik
dood water zo dicht om een mens zien staan.

Midden-Oosten

Zondag vroeg. Een hemelhoge
week staat aan het raam.
Oorlogsgeruchten doen de morgen beven.
Het hart van mensen klopt er middenin.

Achter het grijze licht verschijnt
een wolk van bloed.
De eerste stappen in de straten
schemeren weg in het gehoor. Zo gaan
nu ergens jonge voetstappen
voorgoed verloren.

Herbeginnen

19

Het is wakker worden, in gedachten raken,
omzien naar de nacht en daarna weldoen,
met schoongewassen tanden aan een tafel
bijten in de volheid van het leven
dat naar geroosterd brood smaakt, oude wijn
in nieuwe zakken. Hoeveel jaar bestaat
de wereld al? Hier is het huis, daar blinkt
de tijd van gisteren en westelijk
verzamelt zich een horizon vol zee.

Mijn vingers voelen zanderig terwijl
ik ze strek om aan het werk te gaan,
woorden op de rand van hun bestaan
tegenhouden en doorzichtig maken.

Drie weken

Drie weken Delft. De kop der karavaan
schuift reeds de einder binnen en verbleekt
tot mist terwijl de hemel hier
in grachtwater zijn ogen openhoudt
en mensen met handen die langzaam bevroren
elkander warmte trachten aan te doen.

Drie weken Delft. Mijn kamer is nog hol
van onbegrip en met de avond
staat elke muur op dodenwacht.
Ik zeg mijzelf de woorden voor
die hen tot trillen moeten brengen. Buiten
wisselen stemmen hun laatste geluid;
samenspraak tussen vreemden, reisgenoten
langs wegen waar de naakte arm
van alle richtingborden steeds
een en dezelfde verte wijst.

De mensen zijn er nog

De mensen zijn er nog en het wordt avond,
zoals het geweest is. Met lange armen
gaan zij de dag uit, bukken zich, leggen
hun leden in het donker, omhelzen
elkanders ongestorvenheid en slapen
de tijd uit hun vermoeide hoofden weg.

21

En altijd geurt de nacht naar ingehouden
krachten, water met stilstaande stem,
bomen die hun gebarentaal vergeten,
wind die te aarzelen begint,
zijn loop vertraagt en eindelijk niet meer
boven zijn onrust uit kan stijgen.

Ooggetuige

Waar zeeën landen omarmen,
hijgend of fluisterend hun lichaam schuren
aan een onwillige kust, overal
waar water de nacht binnendringt
en kloven in de stilte scheurt,
kan ik hongeren, vechten, slapen
als een ontwaakte van het eerste uur,
een uit het niet omhooggestoten,
op vleugels van angst en verrukking gejaagde
ooggetuige der creatie.

Oog in oog

23

Morgenzon. Het langzaam opengaan.
Wereld met armen, fluisterstem
en haren weggestreken. Weer begint
het oog in oog, de bloedsomloop
van de gedachten. Ik eet brood
van mensenhand, ik word
opnieuw door sterfelijkheid overwonnen.

Er is een zee op zoek. De bomen doen
haar zachtjes in- en uitgeleide.

Hertenkamp

Vanavond zou ik om de hertenkamp
van een dorp willen lopen, mens zijn
met de dieren die daar hun gestalte
schaduw laten worden in het gras
en ritselend hun slaap ingaan.

Met een handvol woorden
in mijn hoofd, mistdruppels in mijn haren,
zou ik ergens meren, in een glas
luchtbellen zien stijgen, met de woorden spelen
die ik bij de herten had gevonden
en nu een voor een vervliegen laat.

Veere

25

Er waaien hippe baarden in de straten
van Veere. Men zou de golfslag van het gras
buiten de veste er haast door vergeten.
Maar als de laatste schoen is weggestapt,
de laatste deur achter de levenskunst
is dichtgetrokken, zingt het oude lied
met oude kracht, halen de uiteinden der stad
weer zoveel verte naar zich toe
dat de bezinning zich verbergen moet
en louter luisteren wordt en wachten,
een wezen rustend in zijn opgevouwen
vleugelwijdte en daarna
nog minder, een ondenkbare gedachte.

St. Laurens

Boeren bidden. Door de kerkramen valt
Zeeuwse zondag. Het is september,
drempel van de ouderdom. Een boom wiegt met
de hoofden mee. Over de zonnepalk
zou Jezus, heer der elementen,
aan kunnen schrijden en dan,
een armvol mensenlevens aan zijn borst,
teruggaan naar zijn rijk.

Maar stil
staan de gebeden overeind. Aanstonds
gaat ieder weer de eigen weg
naar eigen dood. Overal waar
de mensen naderen, vervluchtigen
wiekslagen in de septemberwind.

Naar de bodem

27

Naar de bodem van het zuiden
achter mijn ogen de weg af, een schotel
vol zee aan weerszijden. Toevallige huizen.
Grashalmen in de kieren van het licht.

Naderende strepen van geluid
door de bergstilte. De stad
kruipt mij tegemoet en drukt
haar grijze wangen aan mijn knieën.

Ik waad door oude mensenlevens,
zweet en stof, en blijf met een rug
vol bergen en rotsige straten
boven de waterkant staan.

Een mens op een berg

Een mens op een berg. Hij leeft
met zijn gezicht naar de zon.
Achter zijn rug knaagt de wind aan rotsen.
Hij hoort bomen praten in zijn slaap.

Zijn dagen lopen mee
met rivieren die wit vuur ontsteken.
Onder zijn voeten hangt een hemel
vol harige wolken. Soms ziet hij
mensen ontstaan uit licht.

Ruimte benevelt hem. Zijn gedachten
vechten tegen binnenkoorts, een sluipende
beweging in zijn bloedsomloop.

Hij leeft de tijd voorbij, enkeling
die de taal van het gesteente
niet meer tot zwijgen brengen kan.

Deller Consort

29

Ergens in een dal van de Provence.
Het was zonnig geweest, er hing
nog goud in de lucht; de hellingen
rilden in hun vacht en werden
van lieverlee zacht ademende wolken.

In een kapel waar oude schemering
de tijd tot staan gebracht had, slechts
de ramen werden nog betast
door vingertoppen licht, begon muziek
met vier, vijf monden te getuigen, koor
van uit één bron drinkende enkelingen,
mensen, in de voornacht van de dood
door zoveel leven aangeraakt
dat alle raadsels in hun stem bewogen
en zingend wederkeerden naar de grens
van het gehoor.

Frankrijk

Ik zit alweer met Frankrijk aan mijn voeten.
Een dag gaat open in mijn oogopslag.
Kerken en bossen rijzen op hun knieën
boven het misten van de horizon.

Rechts gromt de zee. Links balt de aarde langzaam
haar lichaam tot gebergten. Sneeuw begint
haar dodenwacht. De prehistorie houdt
haar tanden in het stenen vlees gedrukt.

Op vlagen warmte glijd ik naar beneden.
De mist verbrandt tot ruimte. Halfverdronken
kapen met parelsnoeren voor hun borst
houden de fundamenteën overeind
tegen de blauwe stormloop van het zuiden.

Bourges

Koelte van een kerk. Wind tussen de zuilen.
Het is morgen. Ik volg paden
van gebrandschilderd licht.

31

Heiligen fluisteren over mijn schouder,
openen in mijn geheugen deuren
naar een doorzichtig heelal.

Plavuizen worden teelgrond, zijkapellen
zeeboezems vol levend water.
Mijn voeten rusten op een weergevonden strand.

Koelte van een kerk. Het is al avond.
De hemel gaat sluiten. De heiligen
bloeien bij kaarslicht. De zomernacht
is wit van onverbiddelijke sterren.

Mensen daalden af

Mensen daalden af. De mist verhelderde
tot druppels zon. Tussen de dijbenen
der bergen, in de ruige schaduwbeekens
begon de warmte zich omhoog te persen, kwam
in wolken aan de wegrand staan
en zakte achter de zuchtende mensen
naar het onderland. Daar, aan de flank van de zee,
zetten zij hun vracht neer, streken zweet weg,
hesen aan gemartelde schouders
hun lichaam overeind en voelden zich leven
tot er de dood op volgen zou.

Dit is het Zuiden

Dit is het zuiden. Er rijst een golf
bos voor de einder. De brandende
middag verdonkert tot een diepzee
vol fluistering waarin onze stemmen
verdrinken. Voet voor voet gaan wij
dit onderzonse door, met nauwelijks
nog adem voor de eerstvolgende stap.

33

Dan, in een huid van halfgeronnen zweet,
wankelen wij de lage kroeg in, blok
van koelte, met een oude geur
van wijn dooraderd. Door een mannenhand
wordt ons het glas gereikt. Een ogenblik
spiegelen wij ons in het hartebloed
der aarde, maar reeds overwint de dorst
onze verwondering. Wij drinken en verstaan
al wat de bomen fluisteren en houden
peinzend ons glas ertegenaan.

Brilleglas

Ergens op een naakte alpenrug
met sneeuwschuim aan de wimpers van het zicht
stopten wij midden in het cambrium.

Een hoofd van louter brilleglas
bediende de benzinepomp en zei:
de nachten worden koud, in Sisteron
is het goed eten.

Frambozen linten werden uitgelegd
tegen de sneeuw. In de koperen
boomkruinen nestelde zwart.

Het licht bleef achter in de brilleglazen.
De bergen kropen van weerskanten
tegen ons aan. De koplampen schoven
ons onderaards het zuiden tegemoet.

Voor de Thuisreis

Er zullen voortaan bergen zijn,
gevaarten aan de einder van mijn denken.
Wanneer de wind opsteekt, loopt straks
het stijgend leger van de bomen mee
die hier het noorden tegenhouden. Ook
de nacht ontwaakt met bergen aan zijn borst
en als ik lig zal ik hun bulten strelen.
Een steentijd zal in mijn gebeente staan.
Rivieren gaan mij ondergronds te buiten
en worden wit. Uit kloven in het donker
roepen mij stemmen aan en slapen met mij in.

Kinderen

Water, met de kinderen ontwaakt,
zee, uit de nacht ontsprongen. Er blinkt goud
in mijn gedachten terwijl ik hen tussen
de doorwaaide vensters heen en weer zie gaan,
wezens zonder zwaarte, morgenvogels,
van zoveel liederen vervuld
dat zij in geen mensenleeftijd
uitgezongen raken. Lang voorbij
het sluiten van mijn ogen hoor ik nog
hoe hun geluk de zee blijft overstemmen
en meetrilt met de sterren in het niet.

Om de tafel

Om de tafel. Het zijn de mensen
van mij, de enkelen
wier adem licht in mij ontsteekt.

37

In de open tuindeuren staat
een brok hemel, achtergrond
van onze dagen.
Meer zou te veel zijn, buitengaats
wordt fluisteren een storm,
denken een sprong in de nacht.
Hier wordt de naaktheid van de wind verwarmd,
kan ik kijken zonder te duizelen,
levenden vasthouden totdat
wij in elkaar overgaan.

Een middag

Een middag met de kinderen alleen.
Hun lichte golfslag opent in mijn oren
een wereld van nog niet ontwaakte wonderen.
Alle muziek die ooit in hen zal klinken
beweeft mij, vult mijn lichaam met een hoge
nog in geen stem gevangen melodie.
Fontein waaieren, een wolk van kleuren
daalt op mijn ogen. Dieren liggen neer
in warme beddingen van slaap en droom.
Duizenden morgens staan in rijen boven
de kim, slagorden van het ongeboren heil.
Achterwaarts lopend neem ik hun schijnsel
mee naar het voorportaal der duisternis
en raad de glimlach om mijn eigen mond.

Zomer geweest

39

Zomer geweest. De zee gaat met open
handen de nachten te lijf. In de morgen raakt
mijn slaap aan haar bewegen en kan
ik weerkeren alsof
de eerste scheppingsdag begint.

Onder een boog van nieuwe zon
komen de duinen overeind. Er blinkt
zilver in hun haar. Het droogt
en wordt weer jong.

Wanneer ik later met de wind meeloop
spreekt ook de zee haar eerste woord.
Ik hoor het nog naklinken in een uur
waarin het denken schaduw achterlaat
van zijn onsterfelijkheid.

In Nederland

Men leeft in Nederland. Het water komt
maar zelden aan de lippen. Voet voor voet
gaat dag voor dag de nacht
van het verleden in. Men zegt
wat men gezegd heeft: mensen, gras
die met elkaar vergroeien, wind
met open vleugels, morgenzon
die vuur zaait, dauw drinkt, en opnieuw
gaat voet voor voet de weg naar weer
het einde van een dag en weer
een avondlucht voorbij het laatste huis.

Dicht bij zee

41

Dicht bij zee. Iedere morgen
zie ik het stuiven aan en zend
gedachten met de wind mee,
vogels van één ogenblik.

Er lopen golven op en neer.
De stilte brandt. Er trekken mensen
door mijn geheugen, pelgrims zonder doel.

Ogen gaan zwijgend open en verliezen
zonder een woord hun glans.

Daarna rest er slechts een voetpad
tussen twee afgronden. Al wat ik zeg
vervluchtigt in de diepte van de hemel.

En nog hoop ik eenmaal de dag te prijzen
voordat de avond hem heeft achterhaald.

Strandwandeling

Op de terugweg keek ik naar de sporen
die ik op de heenweg had achtergelaten.
Ik kon door mijn eigen verleden gaan.

De zee sprak nog dezelfde taal,
telkens een golf die even stilstond
en aanstonds om zou slaan.

Later

43

Later, mijn kinderen baden van haren
tot voeten in de zon, trillen inwendig
van levende woorden, lopen de wind
in het gezicht, drinken totdat
de bodem van de wereld openligt.

Misschien wanneer hun uit
een wolk, een boom, schaduw toevalt,
herkennen zij de stilte die
mij opgenomen heeft,
de taal die met mij stierf en nu
in hen tot adem is geworden, warmte
achter hun mijmerende oogopslag.

Londen

In het zondagse Londen,
een stenen landschap zonder vergezichten,
dacht ik: wie heeft de hemel uitgedacht,
mensen tot onsterfelijkheid gerekt?

Zelfs in Westminster Abbey,
waar aan het eind van de ruimte
vermurwend zingen openging,
werd de dampkring niet ontroerd,
zaten gelovigen tot hun oren
in de wasem van de lauwe winter
en keerden met de last van hun bestaan
zwijgend terug naar een wereld
vol gevels in de rouw.

Dichter in Delft

Dichter in Delft. Dichter bij
het mompelen der bronnen. Men voelt gruis
tussen de vingers, hoort de stille trom
waarmee geslachten zijn verdwenen, slaat
overal hoeken om waar licht
tot schaduw wordt verdund, ontglijdt
zichzelf en komt als vreemdeling terug,
getuige van een onbewogenheid
die achter schijn gestalten haar bewind
in het verslindende gevestigd houdt.

Reis naar het volmaakte

Kinderen, nooit eerder en nooit weer.
Wie mens zegt, raakt het gloeipunt aan en zwijgt
voortaan in alle talen die
te denken zijn. Met stromend water staat
hij zo diep in verbinding dat hem niets
meer naar de lippen welt dan vluchtigheid,
geheimen die zich een voor een
ervaren en vergeten laten; reis
naar het volmaakte. Mensen, kinderen,
sterren aan de horizon
van het geheugen.

Inhoud

Grondtoon	5
Morgen en middag voorbij	6
Twintig	7
Negatief	8
In Memoriam H. M. van Randwijk	9
Van Schagen	10
Onhoorbaar leger	11
Al die mensen	12
Oradour-sur-Glane	13
Treblinka	14
Rode maan	15
Verlaten ruimte	16
Dood water	17
Midden-Oosten	18
Herbeginnen	19
Drie weken	20
De mensen zijn er nog	21
Ooggetuige	22
Oog in oog	23
Hertenkamp	24
Veere	25
St. Laurens	26
Naar de bodem	27
Een mens op een berg	28
Deller Consort	29
Frankrijk	30
Bourges	31
Mensen daalden af	32
Dit is het Zuiden	33
Brilleglas	34
Voor de Thuisreis	35
Kinderen	36
Om de tafel	37
Een middag	38
Zomer geweest	39
In Nederland	40
Dicht bij zee	41

Strandwandeling	42
Later	43
Londen	44
Dichter in Delft	45
Reis naar het volmaakte	46